

SREDNJOVJEKOVNO GROBLJE
OKO CRKVE SV. JURJA OD RADUNA
KOD KAŠTEL-STAROG

Položaj naselja i crkvice

Crkva sv. Jurja nalazi se sjeverno od željezničke stanice Kaštel-Stari, ispod brda Biranj, na jednom povišenom platou nadmorske visine 128 m, koji se u blagom padu spušta prema jugu u plodno Kaštelansko polje (karta I). Osim uobičajenog naziva za ovu crkvu sv. Juraj od Raduna, koji se i do danas upotrebljava i kojim ćemo se i mi u ovom napisu služiti, još su bili u uporabi nazivi: Sv. Juraj od Podmorja i Sv. Juraj u Orišac ispod Šušnjara.

Naziv Sv. Juraj od Raduna dobila je prema obližnjem zemljištu, koje se je nalazilo između ove crkve i one sv. Nikole, južno od željezničke stanice, u današnjem mjesnom groblju.¹ U dosadašnjoj literaturi na položaju ovih dviju crkava spominje se selo Radun.² Međutim, prema istraživanjima V. Omašića, u izvorima se nikad izričito ne spominje selo Radun, nego je to ime za područje, na kojem se vjerojatno nalazilo naselje.³ Taj se lokalitet prvi put spominje u ispravama kraljeva Zvonimira i Stjepana iz 1083. i 1089. godine, koji darivaju splitskom samostanu sv. Stjepana zemljište u mjestu zvanom Radun,⁴ zatim u trogirskim notarskim spisima iz druge polovice 13. stoljeća, u kojima se pored oblika Radun (*terram ad Raduna supra aquam*) javlja i oblik Radonje (*terra ad Radogne*), kao i u jednom katastru iz 1700. godine (Radunj, Radunja, Radunje).⁵ Danas se toponim Radun sačuvao samo u imenu potoka koji teče tim predjelom.

Naziv Sv. Juraj od Podmorja vezuje se uz ime najstarije starohrvatske župe, koja je zahvaćala dio trogirskog teritorija, od trogirskog Malog po-

¹ P. Andreis, Povijest grada Trogira, I, knj. VIII, Split 1977, 354. Za crkvu sv. Nikole P. Andreis piše da je starinska i da je sagrađena na grčki način. Stara crkva je bila presvođena. Srušena je sredinom 19. stoljeća i na njezinim temeljima godine 1860. sagrađena je današnja. Uokolo je bilo mnogo grobova, što znači da je bila župna. Spominje je i biskup Kačić, navodeći da je udaljena pola milje od Sv. Jurja i da je oko nje bilo selo. O tome vidi: L. Katić, Naseljenje starohrvatske Podmorske župe, SHP, ser. III, sv. 7, 1960, 172.

² L. Katić, o. c., 171, 180—181.

³ V. Omašić, Topografija kaštelanskog polja, Split 1978, 132—134.

⁴ J. Stipišić-M. Samšalović, Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae, I, JAZU, Zagreb 1967, 181. i 189.

⁵ V. Omašić, o. c., 132—134.

lja na zapadu, do splitskih granica na istoku. U povijesnim vrelima od sredine 13. stoljeća do sredine 15. stoljeća spominje se pod imenom Podmorje. Odnosi li se ovaj toponim na Porfirogenetovu župu Paratalasiju (jedno od spornih pitanja naše historiografije), opširno raspravlja V. Omašić,⁶ iznoseći mišljenje dosadašnjih povjesničara, koji je još nazivaju Podmorskom i Kliškom župom. Prema njegovom mišljenju položaj naselja u Podmorju bio je uvjetovan u prvom redu gospodarskim razlozima kao i efikasnom obranom stanovništva povlačenjem u brdovite predjele Kozjaka. Položaj tih naselja odaju crkve u njihovoj neposrednoj blizini, koje su se nazivale po imenima tih naselja. U povijesnim vrelima u Podmorju se spominju ova naselja: Ostrog, Šušnjara, Radun, Špiljan, Žestinj ili Miran, Bijaći i Baba. Crkve oko tih naselja koje i danas postoje su: Sv. Lovre u Ostrogu, Sv. Juraj od Podmorja, Sv. Nikola, Stomorija (Sv. Marija od Špiljana), Sv. Juraj od Žestinja ili Mirana, Sv. Marta i Sv. Nofar.⁷ Naselja u ovoj župi stradala su u ratovima između gradova Splita, Trogira i Klisa i u turskim provalama. Postepeno su naselja opustjela, a stanovništvo se sklonilo u današnja Kaštela, koja su sagradili splitski i trogirski plemići u 15. i 16. stoljeću. Osim položaja, o izgledu, veličini i karakteru tih naselja ne zna se mnogo, jer se njihovi ostaci nisu sačuvali, što nije ni čudo, ako se uzme u obzir da su kuće najvjerojatnije bile građene u suho, te nisu mogle odoljeti zubu vremena.⁸ Istraživanjem crkava i groblja uokolo njih mogli bismo doznati nešto više o veličini i karakteru tih naselja, međutim, tek je neznatan dio te bogate baštine istražen.

Povijesna vrela i dosadašnja obrada

Povijesna vrela ne spominju gradnju crkve sv. Jurja, koja je bila obnovana kao beneficij i imala svojega plebana, kojega su birali didići i juspatroni. Tako se 1271. godine spominje pleban crkve Drago Turkoli. Sam naziv Sv. Juraj od Podmorja spominje se prvi put u ispravi iz 1249. godine⁹ i kasnije se redovito u dokumentima 13. stoljeća tim imenom crkva nazivala. Kad je iščeznulo to ime, javlja se ona pod imenom Sv. Juraj u Orišac ispod Šušnjara. Obnovljena je 1794. godine s dodatkom zvonika na preslicu.¹⁰ Trogirski povjesničar Pavao Andreis u 17. stoljeću u svojoj historiji piše: »Crkva sv. Jurja od Podmorja, sada nazvana u Orišac, pod Šušnjare iznad Kaštel Staroga grčkog je ustroja i vrlo stara.«¹¹ U 18. stoljeću je spominje i biskup Kačić u svojoj vizitaciji iz 1726. godine, u kojoj piše: »Crkva leži podno brda Biranj s velikom ogradom oko nje i s mnogo grobova okružena. Grobovi su svi pokriveni vrlo velikim kamenjem. Negda je ovdje bilo vrlo prostrano selo, ali pred dva stoljeća opustjelo je od kužne bolesti. Preživjeli seljani sklonili su se u podignute Kaštele. Sada se jedva naziru ruševine sela.«¹²

⁶ *Ibid.*, 103—114 (s topografskom kartom).

⁷ *Ibid.*

⁸ L. Katić, o. c., 163, bilj. 1.

⁹ L. Katić, Reambulacija dobara splitskog nadbiskupa 1397. godine SHP, ser. III, sv. 5, 1956, 159.

¹⁰ V. Omašić, o. c., 132—134.

¹¹ P. Andreis, o. c., 355, bilj. 1.

¹² L. Katić, Naseljenje, 172.

L. Katić datira crkvu na temelju isprave u 11. stoljeće s pretpostavkom da je i ranija i da je selo Radun postojalo i prije darovnica kraljeva Zvonimira i Stjepana¹³.

D. Jelovina smatra da crkva najvjerojatnije potječe iz druge polovice 10. ili samog početka 11. stoljeća prema stilskim građevnim elementima¹⁴. T. Marasović je obrađuje s gledišta morfološke klasifikacije, svrstavši je u tip jednobrodnih crkava raščlanjene vanjštine ne upuštajući se u problem kronologije¹⁵, dok je Dyggve ističe kao prototip starohrvatskih crkava, izvodeći njezinu formu iz mauzoleja sv. Anastazija u Solinu¹⁶.

Arheološka istraživanja 1974. godine

Sredstvima bivšeg Republičkog fonda za unapređivanje kulturnih djelatnosti iz Zagreba, uz participaciju Općinskog fonda za kulturu — Split, Zavod za zaštitu spomenika kulture u Splitu je tijekom 1974. i 1975. godine obavljao konzervatorsko-restauratorske radove na ovoj crkvi¹⁷. Prilikom kopanja kanala za drenažu sa sjeverne i jugoistočne strane crkvice naišlo se na grobove, iako se u prethodnim arhitektonskim istraživanjima crkvice, kad je prekopana njezina unutrašnjost, nije naišlo na grobnu arhitekturu. Odlučeno je stoga da se istraži sav okoliš crkve. Istraživanja su obavljena u vremenu od 14. XI do 13. XII. 1974. godine¹⁸.

Opće karakteristike groblja

Istraženi dio groblja oko crkve sv. Jurja od Raduna prostire se u pravcu istok-zapad u dužini od 20 m, a u pravcu sjever-jug u dužini od 14 m, te zahvaća površinu od cca 280 m² (karta II). Otkopano je i istraženo ukupno 75 grobova, od kojih je dječjih bilo 11, a s prilozima 21 grob. Treba napomenuti da je istražen samo dio nekropole, koja je očito zahvaćala veću površinu od istraženog dijela, što su potvrdila sondažna istraživanja izvan granica izvedenog zahvata. Da bi se, naime, utvrdilo, širi li se ova nekropola i dalje od granice zahvata, napravljene su 4 sonde. U S₁, koja je iskopana istočno od granice zahvata utvrđeni su grobovi kao i u S₂ sjeverno od granice zahvata. S₃ je iskopana još sjevernije od S₂ i u njoj su pronađeni ostaci kostiju i lubanje u običnoj zemlji. U S₄ iskopanoj zapadno od granice zahvata nisu konstatirani grobovi, već živac kamen.

¹³ L. Katić, *Ibid.* L. Katić, Reambulacija, 159.

¹⁴ D. Jelovina, Popis i kataloška obrada predmeta, Starohrvatska baština, Zagreb 1976, 113.

¹⁵ T. Marasović, Prilog morfološkoj klasifikaciji ranosrednjovjekovne arhitekture u Dalmaciji, Prilozi istraživanju starohrvatske arhitekture, Split 1978, 52, 57.

¹⁶ E. Dyggve, *History of Salonitan Christianity*, Oslo 1951, 134.

¹⁷ Istraživanja crkve, njezino podrobno arhitektonsko snimanje i projekat obnove izradili su D. Marasović i M. Sumić u okviru istraživačko-restauratorskih radova Zavoda za zaštitu spomenika kulture u Splitu.

¹⁸ Arheološkim istraživanjima je rukovodio autor ovog članka, grobove na terenu fotografirali su D. Marasović i M. Sumić, a predmete Z. Buljević.

Svi pronađeni predmeti očišćeni su i konzervirani u Restauratorskoj radionici Arheološkog muzeja u Zadru (B. Vilhar), te vraćeni Zavodu 21. VII. 1975. godine.

Prema tome, na temelju tih sondažnih istraživanja može se zaključiti da se ova nekropola širila prema sjeveru, istoku i najvjerojatnije jugu. Na jugu je privatna obradiva parcela, pa se ta pretpostavka nije mogla provjeriti sondiranjem, ali prema pričanju mještana i južno od crkve se prilikom obrade zemljišta nailazilo na grobove.

Orijentacija grobova

Ako se promotri plan grobova na Radunu, odmah se može uočiti određeni sustav ukopavanja kao kod većine poznatih starohrvatskih nekropola s područja Dalmatinske Hrvatske. Većina grobova, naime, zadržava manje-više uobičajenu orijentaciju istok-zapad, doduše s manjim ili većim otklonima uvjetovanim konfiguracijom terena i željom da budu locirani što bliže crkvi (sl. 1. i 2). Od ukupno 75 grobova, 63 su orijentirana istok-zapad, s manjim otklonima. U pravcu sjever-jug bilo je 7 grobova, sjeveroistok-jugozapad 3, te sjeverozapad-jugoistok 2 groba.

Dubina grobova

Grobovi su se nalazili na različitim dubinama: od 10 do 100 cm, dok se najčešća dubina kretala 30—50 cm. Najdublji su grobovi br. 75(60 cm), br. 67(65 cm), br. 44(70 cm), br. 59(80 cm), br. 72(80 cm), br. 60(88 cm) i br. 47(100 cm).

Dimenzije grobova

Dimenzije su različite i ovise o uzrastu i veličini pokojnika. Dječjih grobova je bilo 11, među kojima je najmanji grob br. 42, čija je dužina iznosila 1 m, a širina 15 cm. Prosječna dužina dječjih grobova kretala se 1 m — 1,20 m, a širina 15—35 cm. Odnos dužine i širine nije nikada konstantan i kreće se npr. 110:25, 115:27, 110:30 itd. Grobovi odraslih osoba kreću se u prosječnim razmjerima: 160:45, 185:55, 190:40, 190:60, 195:40, 200:50, 200:60, 230:80. Najveći grobovi su br. 1, kojem je omjer dužine i širine 250:50 i grob br. 69 s omjerom 240:50.

Oštećenosti grobova

Grobna arhitektura je relativno dosta oštećena zbog krčenja zemljišta, sadnjom poljoprivrednih kultura i obradom maslinika. Grobovi su se oštećivali i naknadnim ukopima. U nekim slučajevima su se u postojeće grobove uvukli novi grobovi. Isto tako postoje i oštećenja koja su nastala zbog pritiska zemlje na bočne stijenske, tako da su se ploče obložnice, postavljene »na nož«, jednostavno urušile u grobnu raku. Oštećenja se mogu zapaziti na 22 groba, dok je kod 15 grobova potpuno nedostajalo grobnih ploča, kod ostalih one djelomično nedostaju. Kod 8 grobova nedostaju uzglavnice (grobovi br. 24, 25, 26, 31, 33, 34, 42, 50), kod 10 grobova do-nožnice (grobovi br. 33, 37, 36, 38, 39, 54, 56, 62, 63, 69) i djelomično nedostaju obložnice kod 3 groba (br. 31, 33, 48).

Sl. 1. i 2. Kaštel-Stari. Pogled na otkriveni dio srednjovjekovnog groblja sa sjeverne strane crkve sv. Jure od Raduna

Sl. 3. Kaštel-Stari. Otkriveni srednjovjekovni grobovi prije njihova istraživanja

Sl. 4. Kaštel-Stari. Srednjovjekovni grobovi nakon njihova istraživanja.

4

5

14

24

27

22

33

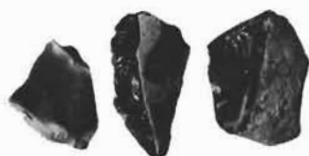
36

12

45

46

49

56

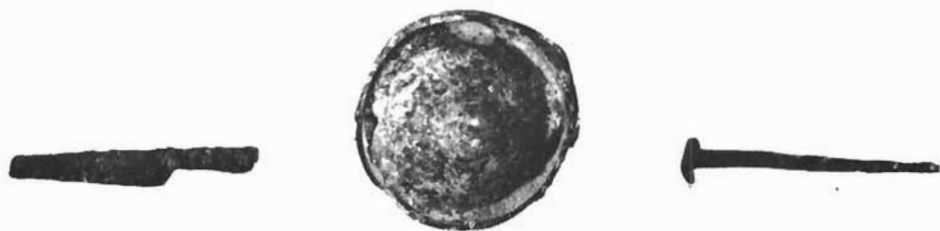
59

61

63

72

71

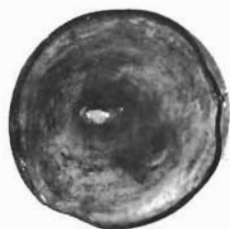

65

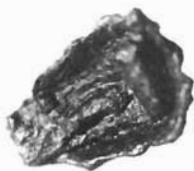
75

1

2

3

Materijal za gradnju grobova

Grobna arhitektura na Radunu građena je od ploča vapnenca škriljevca. Većina grobova je bila građena bez ikakva vezivnog sredstva, tek pokoji su bili oblijepljeni ilovačom, dok su oni kasnosrednjovjekovni grobovi bili sazidani od tesanika s uporabom maltera i s unutrašnje strane ožbukani.

Tipovi i način gradnje grobova

Na Radunu prema oblicima susrećemo slijedeće tipove grobova: ovalne, pačetvorinaste i trapezoidne. Najbrojniji su ovalni kojih ima 36. U toj skupini se također može uočiti nekoliko varijanti s obzirom na način gradnje tj. jesu li uzglavnice, donožnice i obložnice građene od tanjih ili debljih nepravilnih kamenih ploča postavljenih vertikalno »na nož«, ili su pak uzglavnice i donožnice načinjene od debelih kamenih ploča ili od grubo obrađena kamena a obložnice su zidane od nepravilno i grubo obrađena kamena poslagana usuho ili oblijepljena glinom. Drugi tip sačinjavaju grobovi pačetvorinastog oblika. Takvih je bilo 23. I kod toga tipa grobova imamo nekoliko varijanti: grobovi kojima su obložnice načinjene od tanjih ili debljih nepravilnih kamenih ploča, a praznine popunjene manjim pločicama, i grobovi s tankim pločama koje se relativno dobro prislanjaju jedna uz drugu, obložne stijenske su činile 1, 2 ili 3 vertikalno postavljene ploče, a samo poneke od njih su oblijepljene glinom. Tom tipu pripadaju i zidani grobovi kojih je bilo 7.

Trećem tipu pripadaju trapezoidni grobovi kojih je bilo 10, kod kojih se također mogu razabrati razlike s obzirom na način gradnje. U najvećem broju grobova dno je bila gola zemlja. Takvih grobova je bilo 65. Kod 7 grobova (br. 37, 46, 56, 62, 64, 67) dno je bilo popločano s 2, 3 ili 4 nepravilne tanje ploče po čitavoj površini. U grobu br. 35 ispod glave nalazila se kamena ploča, dok je u grobu br. 3 i br. 36 na dnu bila samo jedna grubo obrađena kamena ploča (sl. 3 i 4).

Samo u jednom slučaju konstatirana su dva sloja ukapanja (grob br. 26), tako da su popločano dno kod gornjeg groba bile poklopnice donjeg groba. Svi tipovi grobova imali su poklopnice načinjene od nepravilnih kamenih ploča (uglavnom 2—3 ili više) koje se međusobno dodiruju, dok su pukotine na rubovima bile ispunjene manjim pločicama. Ustanovljen je i jedan slučaj (grob br. 43) gdje se istom obložnicom koriste dva groba br. 43 i br. 44. Imamo i slučaj gdje se donožnica groba br. 22 rabi kao uzglavnica groba br. 18. Isti je slučaj i s grobovima br. 29 i 30. U svim dosad istraženim grobovima nije se naišlo na tragove drva, dasaka ili drvenih sanduka (lijesa), osim 1 željeznog čavla u grobu br. 72. Na temelju toga, moglo bi se zaključiti da su se mrtvacu ukapali bez drvenih ljesova.

Osteološki ostaci u grobovima

Od 75 istraženih grobova svi su imali kosture osim dva groba (br. 31 i 66), u dva groba (br. 32 i 49) bilo je samo nekoliko sitnih kostiju, dok su u grobovima br. 15, 18, 22 uz sjeverni zid crkve kosti uništene prilikom kopanja kanala za drenažu. Od 75 istraženih grobova u 24 groba je bio po jedan kostur, po dva kostura u 13 grobova, po tri u 8 grobova, po četiri

u 4 groba, po pet u 3 groba, po šest u 1 grobu, po sedam u 3 groba (grobovi br. 29, 41, 75), a po osam u 1 grobu (br. 21). Među tim je bilo i nekoliko grobova u kojima se uopće nije mogao utvrditi broj ukopa (grobovi br. 59, 60, 71, 72), jer su kosti bile ispremiješane, odnosno nabačene.

Položaj kostura u grobovima

Prema položaju kostura u grobovima vidljivo je da su se pokojnici pokapali u ispruženom stavu, položeni na leđa. Kod grobova gdje je bilo više ukopa, kod svakog novog ukopa, kosti starijeg ukopa bi se povadile i smjestile do nogu ili sa strane novog ukopa, a lubanje starog ukopa sa strane lubanje novog ukopa, rjeđe do nogu.

Položaj ruku je bio različit. U najviše slučajeva (13) ruke su bile položene na trbuhu, kod 9 grobova uz tijelo a kod jednog groba prekrizene na prsima. U grobu br. 75 bila su 2 kostura. Kod većeg su ruke bile uz tijelo, a kod manjeg prekrizene na trbuhu. Glava je redovito položena na zatiljku, osim u grobu br. 12 gdje je glava bila okrenuta licem prema zemlji. Kod svih ostalih grobova položaj ruku se nije mogao utvrditi, zbog ispremiješanosti kostiju.

Spol

Na temelju osteoloških ostataka moglo se samo u 24 groba utvrditi spol pokojnika, i to: 16 muških i 8 ženskih. K tome treba još dodati i 11 dječjih grobova. Kod ostalih grobova spol nije bilo moguće utvrditi.

NALAZI U GROBOVIMA

Grob br. 4

U grobu orijentiranom istok-zapad otkriven je jedan cijeli kostur s rukama prekrizanim na trbuhu. U blizini glave pronađeno je par pozlaćenih srebrnih naušnica s tri koljenca (promjera 10 mm) (tab. I, 4).

Grob br. 5

Nije sačuvan nijedan cijeli kostur, kosti su ispremiješane. U grobu je bilo 5 lubanja. Po sredini groba je pronađena jedna željezna predica pravokutna oblika (tab. I, 5).

Grob br. 14

Nije sačuvan nijedan cijeli kostur već 2 lubanje izmiješane s ostalim kostima. U blizini položaja glave pronađeno je sedam komada bakrenih aplikacija, pravokutnog oblika, dimenzija 2,5 x 2 cm. U uokvirenom polju na aplikacijama stilizirani su biljni ornament. Na rubovima svake pločice je po jedna mala rupica. Tri komada su jako oštećena (tab. I, 14).

Grob br. 24

Kosti su ispremiješane. Među dislociranim kosturima bile su dvije lubanje, mlađe i starije osobe. U blizini pretpostavljenog položaja glave pronađene su dvije obične deformirane karičice od bakra, promjera 3,5 i

2,5 cm (tab. I, 24). Izrađene su od bakrene žice, krajevi su im rastavljeni. Veća karičica, dobro sačuvana, napravljena je od deblje, a druga manja, dosta oštećena, od tanje žice.

Grob br. 27

U grobu su pronađene tri dislocirane prilično oštećene lubanje, a u njihovoj blizini srebrni prsten promjera 2 cm, širine 8 mm s tragovima pozlate. Taj prsten pripada tipu žljebasta kanelirana prstena, s unutrašnje strane je ravan, a uzduž čitave vanjske površine po rubovima mu teku dvije paralelne kanelure. Sredina s vanjske strane je ukrašena valovitom linijom s urezanim trokutićima (tab. I, 27).

Grob br. 22

Kostur u grobu uništen je prilikom kopanja kanala. U njemu je pronađena jedna željezna predica, ovalna oblika, promjera 1,5 cm. Igla joj je zbog oksidacije otpala (tab. I, 22).

Grob br. 33

U grobu su pronađena dva kostura s rukama uz tijelo. U blizini ruke lijevog kostura je pronađen jedan bakreni prsten. Kolut je izrađen od tankog bakrenog lima, a na proširenoj prednjoj strani zalemljene su kvadratne ćelije u koje je umetnuto stakleno zrno tamnoplave boje. Promjer koluta je 2 cm. Ovaj prsten bi spadao u II. varijantu četvrte grupe po klasifikaciji koju je postavio D. Jelovina¹⁹ tj. tip prstena s ukrasom (tab. I, 33).

Grob br. 36

U grobu je pronađen jedan dječji kostur, položen na kamenu ploču. Glava je okrenuta prema sjeveru, a noge prema jugu. U blizini glave je pronađena jedna obična, bakrena ovalna karičica, promjera 2,5 cm. Spada u tip karičica bez nastavka (tab. I, 36).

Grob br. 12

Kosti u grobu su bile ispremiješane tako da se nije moglo utvrditi broj ukopa. S obzirom na to da su nađene dvije dislocirane lubanje, moglo bi se pretpostaviti da su bila najmanje dva ukopa. Na zapadnoj strani groba nađena je jedna srebrna naušnica s dvije jagode, od kojih je jedna zgnječena. Promjer karike je 2,5 cm. Jagode su jajolike, ukrašene filigranskom žicom i granuliranim zrcima (tab. I, 12).

Grob br. 45

U grobu su potpuno sačuvana dva kostura. U blizini nogu pronađena su dva para ostruga, po sredini groba jedna tordirana srebrna karika, tri komada kremenca i glineni pršljen. Ostruge su izrađene od željeza, dužine 10,5 cm, promjera ostružnog luka 7,5—8,5 cm. Završavaju s običnim šiljkom (trnom) dužine 3 cm. Dobro su sačuvane osim jedne kojoj nedostaje dio ostružnog kraka i pločica. Ostružni lukovi su elipsasta oblika, a ostružni krakovi završavaju s pločicama u obliku nepravilnog četverokuta s jednom i dvije zakovice. Karičica je izrađena od uvijene (tordirane) žice u

¹⁹ D. Jelovina, Starohrvatske nekropole, Split 1976, 109.

obliku užeta, promjer joj je 3 cm, a krajevi su malo rastavljeni. Pršljen je izrađen od gline, kružnog nepravilnog oblika, probušen po sredini (tab. II. 45).

Grob br. 46

U grobu je pronađen kostur s rukama prekrivenim na trbuhu, 4 lubanje i mnoštvo ispreturanih kostiju prijašnjih ukopa. U istočnom kraju groba pronađen je mletački srebrni novac. Krajevi su oštećeni, pa ga je teško pročitati. Na aversu se razaznaje lik dužda koji stoji uspravno i objema rukama drži *vevillium*, a uokolo je natpis prilično oštećen. Na reversu u kružnici je lav, a uokolo natpis. Razaznaju se pojedina slova, te bi se moglo pročitati *S. MARCVS VENETI*. Nema sumnje da se radi o mletačkom srebrnom soldinu (tab. II, 46),

Grob br. 49

Pronađeno je samo nekoliko kostiju u sjevernom uglu groba, a po sredini jedna zlatna karičica, promjera 2 cm, koja pripada tipu običnih karičica bez nastavka (tab. II, 49).

Grob br. 56

Sačuvan je jedan kostur položen na kamene ploče. Na položaju desnog ramena pronađen je par srebrnih naušnica s jednom jagodom. Kod jedne naušnice jagoda je sačuvana, ali dosta oštećena, dok kod druge nije sačuvana. Na osnovi tipološke klasifikacije, koju je svojevremeno postavio Lj. Karaman, a D. Jelovina ga manjim dijelom nadopunio, te naušnice pripadaju I. varijanti VI. tipološke grupe²⁰. Jagoda je bez ukrasa, izrađena je od dvije glatke spojene polutke, bikoničnog oblika. Preko sredine gdje se spajaju polutke te na krajevima kroz koje ulazi karika ovijena je tanka pletena filigranska nit. Promjer karike je 5,5 cm (tab. II, 56).

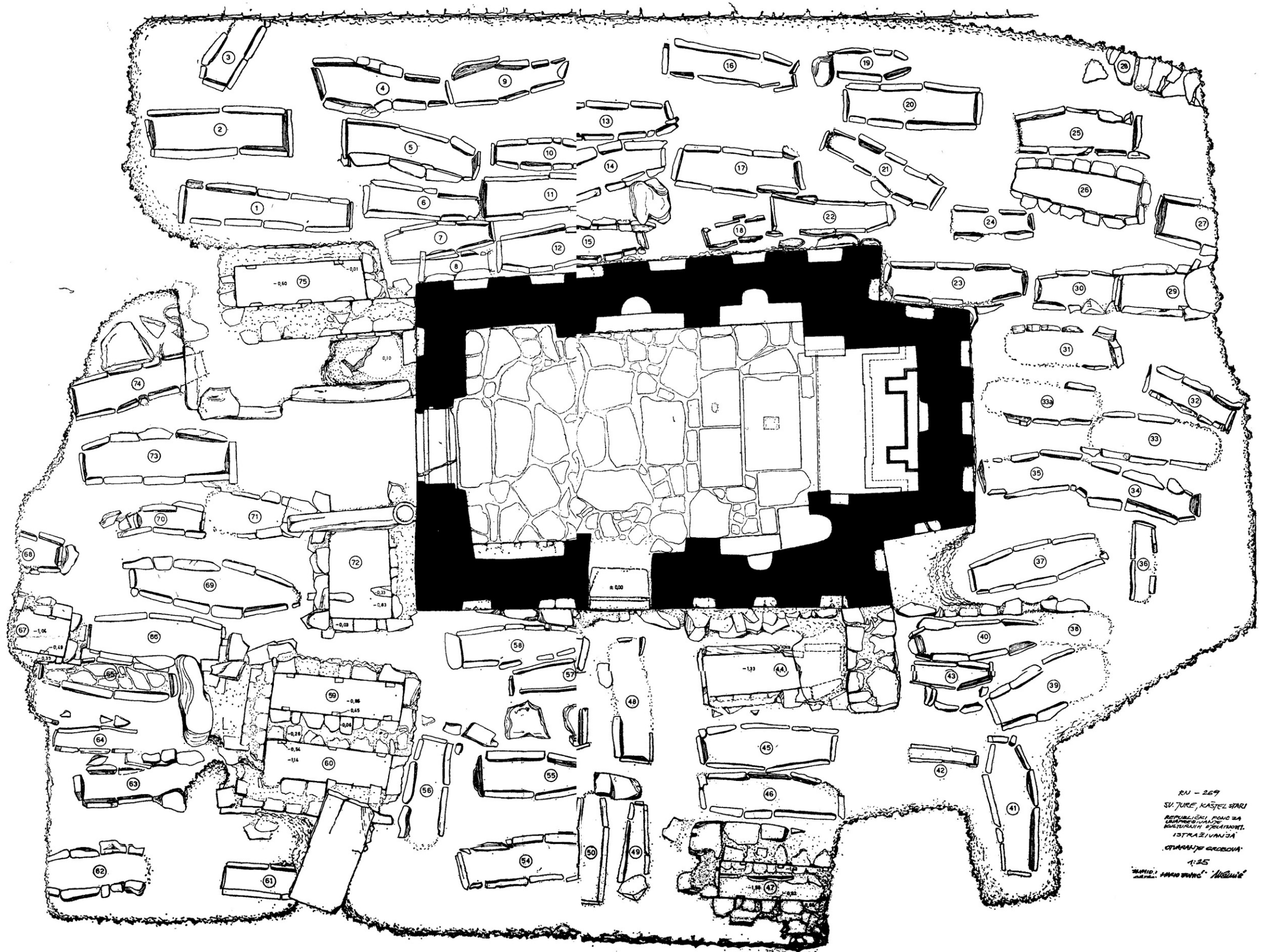
Grob br. 59

Grob je zidan, iznutra žbukana, bez nadgrobne ploče. U usutoj zemlji pomiješanoj s dosta vapna, bilo je mnoštvo ispreturanih kostiju. Pronađeno je dno staklene rimske posude (tab. II, 59).

Grob br. 61

Među mnoštvom ispremiješanih kostiju u grobu su konstatirani i ostaci triju lubanja. U njihovoj blizini pronađen je par jednojagodastih zlatnih naušnica i srebrni prsten. Naušnice su dobro sačuvane. Jagoda je ovalnog oblika, sastavljena od dva dijela, spojena tankom zlatnom žicom. Na svakoj se polovici izmjenjuju po tri pravokutna trokuta ispunjena filigranskim zrnima. Probijeni stožeri zrna, kroz koje prolazi karika urešeni su zrcima zvjezdasto poredanim u tri trokuta oko kruga, dok svaka polovica ima uz srednji pojas po 3 veća trokuta. Između svakog trokuta, na glatkoj površini su po 3 četverokrake zvjezdice od granuliranih zrna s obje polovice jagode. Promjer karičice je 2,5 cm. Prsten je jednostavan, promjera 2 cm, izrađen od srebra, a krajevi obruča prelaze jedan preko drugog i spojeni su malom zakovicom (tab. III, 61).

²⁰ Lj. Karaman, Starohrvatsko groblje na »Majdanu« kod Solina, Split 1936 (posebno izdanje »Bihaća«, Hrvatskog društva za istraživanje domaće povijesti u Splitu, Pretiskano iz *VAHDalm.*, LI, 1930—1934, 26. D. Jelovina, Starohrvatske nekropole, 90, 98.

RN - 269
SV. JURE, KAŠTEL STARI
REPUBLIČKI FOND ZA
KULTURNI NASLJEDE
ISTRAŽIVANJA
STARIJE GROBOVA
1:25
DIPLOMA IZ OBLASTI GRAĐEVINARSTVA
MARIJA ŠTAMBOUR

Grob br. 63

U grobu bez pokrivnih ploča otkriven je kostur s rukama prekrivenim na trbuhu. U donjem dijelu groba nađene su još dvije lubanje. Među kostima je pronađen mletački srebrni soldin.

Av. — dužd u plaštu i kapi kleči i s obje ruke drži *vexillum*; uokolo je natpis *FRA-DANDVLO-DVX*.

Rev. — u kružnici lav u skoku sa zastavom, uokolo natpis *S. MARCVS. VENETI*.

Krajevi su oštećeni. To je novac dužda Francesca Dandola (1329—1339)²¹ (tab. III, 63).

Grob br. 71

Ni u ovom grobu se nije moglo utvrditi broj ukopa, jer su kosti bile ispremiježane. U zapadnom uglu groba je nađena željezna predica kružnog oblika, kod koje igla nije sačuvana, jer je vjerojatno otpala zbog oksidacije. Promjer joj je 4 cm. Isto tako je pronađena jedna obična karičica od bakra, promjera 3,5 cm (tab. III, 71).

Grob br. 72

Grob je zidan, bez pokrivnih ploča, iznutra ožbukana. U grobu je bilo malo ispremiješanih kostiju. U njemu je pronađeno dno rimske staklene posude (*lacrimarium*), željezni nož i željezni čavao. Željezni nož je dug 12,5 cm, ima ravan hrbat, a oštricu malo povijenu prema vrhu, koji je oštećen. Rezalo se odvaja od drška, koji je najvjerojatnije bio obložen drvom. Širina oštrice je 1,5 cm. Željezni čavao je dug 6 cm, kvadratnog presjeka, koji se prema vrhu sužava u šiljak. Na vrhu ima glavicu (tab. III, 72).

Grob br. 75

U grobu je bilo mnoštvo nabacanih, ispremiješanih kostiju, među kojima je bilo sedam cijelih lubanja. Grobnica je pravokutnog oblika, zidana, iznutra ožbukana, ali je bila bez pokrova. Usuta zemlja u grobu je bila pomiješana s velikim količinama vapna, pa bi se moglo zaključiti da su u ovoj, kao i u ostalima koje smo prethodno spomenuli, bile pokopane osobe koje su umrle od neke zarazne (kužne) bolesti, ili su pak služile kao kosturnice. Na dubini od 0,90 m pronađena su dva identična komada mletačkog novca.

Av. — mletački lav i natpis *SAN. MARC. VEN.*

Rev. — natpis *DALMA ET ALBAN* (tab. IV, 75).

Grob br. 65

Kostur nije pronađen. U grobu je pronađen jedan manji dio grla keramičke posude. To je jedini primjerak keramike pronađen u dosad istraženom dijelu ove nekropole (tab. IV, 65).

²¹ N. Papadopoli, *Le Monete di Venezia descritte ed illustrate*, Venezia 1893, 157—165.

NALAZI IZVAN GROBOVA

1. Oko 3 m od južnih vrata crkve, odmah ispod površine 10—15 cm, pronađen je srebrni mletački novčić čiji su krajevi prilično oštećeni.

Av. — U sredini obrubljenog kruga prikazana je Gospa s Djetetom u naručju, a uokolo je natpis *S. MARCVS VENETI*.

Rev. — U sredini u obrubljenom krugu se nalazi štit sa šahovskim poljem i uokolo natpis *ANTO. VENERIO DVX*.

Ovdje se radi o novcu dužda Antonia Veniera (1382—1400), kovanom između 1391—1439. godine²² (tab. IV, 1).

2. Unutar crkve pronađeno je samo dno staklene rimske posude (tab. IV, 2).

3. Na 2,5 m od zapadnog zida crkve prema jugu, na dubini od 0,50 m pronađen je završetak kraka ostruge. Završetak ostružnog kraka je s unutrašnje strane šupalj i gladak, dok mu je vanjska strana izbočena i ukrašena sa 16 zrakastih rebara. Kroz sredinu je zabijen klin, koji je, prošavši kroz kraj remena, bio iznutra zavrtačen na tankoj željeznoj pločici. Promjer mu je 2 cm (tab. IV, 3).

KLASIFIKACIJA I KRONOLOŠKA DETERMINACIJA GROBNOG INVENTARA

NAUŠNICE

Obične karičice

Pronađeno je ukupno 5 komada u 4 groba (grobovi br. 24, 36, 49, 71), s time da je u grobu br. 24 pronađen jedan par. Te karičice pripadaju najstarijem tipu starohrvatskih naušnica, uvelike primjenjivan na širokom prostoru i u dužem vremenskom trajanju, a predstavlja proizvode domaćih radionica. Na splitskom području su pronađene na ovim lokalitetima: Solin—Crikvine²³, Gajine kod Kaštel-Sućurca²⁴, Majdan kod Solina²⁵, na Braču u grobovima kod Sv. Jadre nedaleko Nerežišća i kod Selaca.²⁶ Datiraju se 9—12. stoljeća²⁷ (tab. I, 24, 36; tab. II, 49; tab. III, 71).

Tordirana karičica

Pronađen je samo jedan primjerak u grobu br. 45 skupa s ostalim grobnim inventarom (2 para ostruga, pršljen od gline, 3 komada kremen). Taj tip se također ubraja u najjednostavnije naušnice starohrvatske kulturne grupe, a rasprostranjen je na čitavu teritoriju Dalmatinske Hrvatske. Smatraju se proizvodom domaćih radionica i datiraju se u 9. i 10. stoljeće²⁸ (tab. II, 45).

²² *Ibid.*, 228—231, tab. 13, 9.

²³ D. Jelovina, Statistički tipološko-topografski pregled starohrvatskih naušnica na području SR Hrvatske, *SHP*, ser. III, sv. 8—9, 1963, 105.

²⁴ Lj. Karaman, Iskopine društva »Bihaća« u Mravincima i starohrvatska groblja, *Rad JAZU*, 268, Zagreb 1940, 31, sl. 30. D. Jelovina, o. c., 106.

²⁵ Lj. Karaman, o. c., 10, u bilj. 20, tab. XIV, XVII. D. Jelovina, o. c., 108.

²⁶ D. Domančić, Srednji vijek, Umjetni obrt, *Brački zbornik*, 4, 1960, 151.

²⁷ D. Jelovina, Starohrvatske nekropole, 93—94.

²⁸ *Ibid.*, 96.

Karičice s koljencima

Pronađen je jedan par malih karičica sa 3 koljenca u grobu br. 4. I taj tip pripada standardnom repertoaru starohrvatskog nakita i predstavlja uobičajeni nalaz u starohrvatskim grobovima. Javlja se na mnogobrojnim lokalitetima na matičnom području stare hrvatske države. Na splitskom području karičice s koljencima su nađene u Solinu — Crikvine i Mravincima — Glavičine²⁹, te na Braču³⁰. Naušnice toga tipa datiraju se 9—11. stoljeća³¹ (tab. I, 4).

Naušnice s jednom jagodom

Pronađena su dva para u grobovima br. 56 i 61. Par srebrnih naušnica iz groba br. 56 s jednom jagodom, po tipološkim karakteristikama i po tehnici izrade same jagode (glatka i sastavljena od dvije polutke) spadao bi u I. varijantu VI. tipološke grupe, koju je već prije postavio Lj. Karaman, a D. Jelovina manjim dijelom nadopunio³². Naušnice takva tipa na splitskom području pronađene su u Gajinama — Kaštel-Sućurac³³, Majdanu kod Solina³⁴, Mravincima — Glavičine³⁵, Muću Gornjem³⁶, Rižinicama — Solin³⁷, Solinu — Vlačine³⁸. O tim naušnicama opširno je pisao Karaman, datiravši ih u vrijeme 9—11. stoljeća.³⁹ Na temelju novih arheoloških istraživanja, Lj. Karaman je kasnije tu svoju dataciju nešto korigirao, zadržavajući vrijeme cvata tog nakita u 9. stoljeće s težištem na 10. stoljeće i s mogućnošću upotrebe i u 11. stoljeću⁴⁰, što je prihvaćeno i od kasnijih istraživača. Prema mišljenju D. Jelovine, naušnice tipa s jednom jagodom nastale su dosta rano i bile su u uporabi najvjerojatnije u početku 9. stoljeća pa do završetka 10. stoljeća. Pogotovu se to odnosi na naušnice jednostavnije izradbe, kod kojih jagode uopće nisu ukrašene⁴¹ (tab. II, 56).

U grobu br. 61 pronađen je par zlatnih naušnica s jednom jagodom bogato ukrašenom tehnikom filigrana i granulacije. Na osnovi spomenute ti-

²⁹ Lj. Karaman, Iskopine društva »Bihaća«, 13. D. Jelovina, Statistički tipološko-topografski pregled, 105, 108 (karta II).

³⁰ D. Domančić, o. c., bilj. 26. D. Jelovina, o. c. (Naušnice kod Selaca nađene su 1899. godine, a kod Sv. Jadre 1934, god., vidi bilj. 76).

³¹ D. Jelovina, Starohrvatske nekropole, 96—97.

³² Lj. Karaman, Starohrvatsko groblje na Majdanu, 26. D. Jelovina, Starohrvatske nekropole, 90, 98.

³³ D. Jelovina, Statistički tipološko-topografski pregled, 106. Lj. Karaman, Iskopine društva »Bihaća«, 31, sl. 30.

³⁴ Lj. Karaman, Starohrvatsko groblje na Majdanu, 9, tab. XVII. D. Jelovina, o. c., 108.

³⁵ Lj. Karaman, Iskopine društva »Bihaća«, 12—14, sl. 8, 9, 10. D. Jelovina, o. c., 108.

³⁶ D. Jelovina, *ibid.*

³⁷ Lj. Karaman, o. c., 32. D. Jelovina, o. c., 110.

³⁸ B. Poparić, Naušnice našaste u Solinu iz doba hrvatske narodne dinastije, *Bull. dalm.*, 1895, 57—62. D. Jelovina, o. c., 110, 111.

³⁹ Lj. Karaman, o. c., 12—15. Isti, Starohrvatsko groblje na Majdanu, 24—25.

⁴⁰ Lj. Karaman, Dva hronološka pitanja starohrvatske arheologije. *SHP*, ser. III, sv. 5, Zagreb 1956, 129.

⁴¹ D. Jelovina, Starohrvatske nekropole, 98—99.

pološke klasifikacije, te naušnice pripadaju II. varijanti VI tipološke grupe.⁴² Promjer karičice je 2,5 cm. Takvih naušnica pronađeno je u Gajinama, Majdanu, Mravincima — Glavičine i Rižinicama.⁴³ Datiraju se 9—11. stoljeća (tab. III, 61).

Naušnice s dvije jagode

Pronađena je samo jedna dvojagodna naušnica u grobu br. 12. Na osnovi iste tipološke klasifikacije naušnice toga tipa pripadaju II. varijanti VII. tipološke grupe.⁴⁴ Među starohrvatskim nakitnim inventarom, naušnice s dvije jagode, ukrašene apliciranom filigranskom žicom i granuliranim zrcima, predstavljaju pravu rijetkost. Na čitavu području Dalmatinske Hrvatske dosad su nađene samo na četiri lokaliteta: Biskupija — Crkvina, Knin — Golubić, Benkovac — Podgrađe i Trilj — Latinčeve kuće.⁴⁵ Izvan ovog područja pronađene su samo u Istri u nekropoli u Žminju.⁴⁶ Budući da su takve naušnice veoma rijetke, može se zaključiti da nisu bile omiljene kao nakit i da, prema tome, i njihova uporaba nije dugo trajala. Ipak predstavljaju dio starohrvatskog nakitnog inventara i nedvojbeno je bio, kao i ostali tipovi naušnica, u uporabi u 9. i 10. stoljeću⁴⁷ (tab. I, 12).

PRSTENI

Pronađeni su tri primjerka u grobovima br. 27, 33 i 61. (tab. I, 27, 33 i tab. III, 61). Poslije naušnica predstavljaju najbrojniju grupu predmeta koji su pronađeni u grobovima na području Dalmatinske Hrvatske. Prema svojim tipološkim osobinama, ukrasu, obliku i načinu izrade, razvrstani su u nekoliko različitih tipoloških skupina. D. Jelovina ih npr. svrstava u četiri osnovne tipološke grupe s više varijanti unutar pojedine grupe.⁴⁸

Žljebasti kanelirani prsten

Pronađen je u grobu br. 27. Taj tip prstena zastupljen je gotovo u svakoj dosad istraženoj nekropoli na području Dalmatinske Hrvatske, što znači da je bio vrlo omiljen. Može ga se pripisati proizvodu domaćih radio-nica. Obično se njegov nastanak datira 9—11. stoljeće, ali s obzirom na to da je prilično dugo bio u uporabi, možemo ga pratiti sve do 15. stoljeća⁴⁹ (tab. I, 27).

⁴² Lj. Karaman, Starohrvatsko groblje na Majdanu, 26. D. Jelovina, Starohrvatske nekropole, 98.

⁴³ Lj. Karaman, Iskopine društva »Bihaća«, 12—14, 31, sl. 30 (za Gajine). Isti, Starohrvatsko groblje na Majdanu, 8—9, tab. 15 (gornji par za Majdan). Isti, Iskopine društva »Bihaća«, 12—14, sl. 9, 10 (za Glavičine), 35, sl. 32 (za Rižinice). D. Jelovina, Statistički tipološko-topografski pregled, 106, 108, 110.

⁴⁴ Lj. Karaman, Starohrvatsko groblje na Majdanu, 26. D. Jelovina, Starohrvatske nekropole, 99.

⁴⁵ D. Jelovina, Statistički tipološko-topografski pregled, 103, 106, 109, 111. Isti, Starohrvatske nekropole, 99.

⁴⁶ D. Jelovina, Statistički tipološko-topografski pregled, 115.

⁴⁷ D. Jelovina, Starohrvatske nekropole, 99.

⁴⁸ *Ibid.*, 107.

⁴⁹ *Ibid.*

Obični kovani prsten

Taj tip prstena, pronađen u grobu br. 61 s parom zlatnih naušnica s jednom jagodom, pripada standardnom nakitnom materijalu. S obzirom na to da se javlja gotovo u svim srednjovjekovnim grobljima različitih kulturnih grupacija, teško ga je pobliže datirati. Međutim, s obzirom na to da je nađen u zatvorenoj grobnoj cjelini zajedno s naušnicama s jednom jagodom, možemo ga datirati u razdoblje 9—11. stoljeća (tab. III, 61).

Prsten s ukrasom

Bakreni prsten iz groba br. 33 odgovarao bi dvanaestoj vrsti Koroščeve tipološke klasifikacije,⁵⁰ dok bi prema D. Jelovini, pripadao II. varijanti IV. skupine.⁵¹ Ta varijanta prstena nije rijetka u starohrvatskim nekropolama. Vuku svoje porijeklo iz kasne antike; bili su u uporabi i u Bizantu odakle su ih najvjerojatnije preuzeli Slaveni. Slični prsteni pronađeni su i u Majdanu — Solin.⁵² Veoma ih je teško uže vremenski determinirati, pa se okvirno datiraju 9—12. stoljeća⁵³ (tab. I, 33).

UKRASNE APLIKE, DIJADEMI

Aplike pronađene u grobu br. 14 napravljene su od bakrenog lima. Na svakom kraju pločice imaju po jednu rupicu, koja je služila za spajanje u niz. Prišivene na vrpce od kože ili tkanine, povezane međusobno koncem ili žicom, mogle su služiti kao ukrasne čeone vrpce (dijademi), kao ukrasi na pojasu ili na drugim mjestima na odjeći.⁵⁴ Ta vrsta nakita je pronađena na nekoliko mjesta u Dalmaciji: Crkvina — Biskupija kod Knina, na Bribiru — Novi put i Vratnice, Kašiću — Mastirine, Biljane Donje — Begovača,⁵⁵ a na splitskom području na lokalitetu Glavičine — Mravinci.⁵⁶ Po ukrasnim motivima primjerci pronađeni na Radunu razlikuju se od pronađenih na spomenutim lokalitetima. Prema položaju aplikacija u grobu (nađeni su blizu glave), dopušteno je pretpostaviti da su pločice ukrašavale glavu pokojnice, ili pak da su bile prišivene na haljini pod vratom. Ta vrsta nakita bila je uobičajena u nakitnom inventaru starih Slavena, pa se s pravom smatra da je bila proizvod domaćih zlatarskih radionica 9—11. stoljeća.⁵⁷ Prema Lj. Karamanu, metalne ukrasne aplikacije bile su veoma dugo u uporabi, i to na širokim prostranstvima, te ih je zbog toga veoma teško preciznije datirati. S obzirom na to da se one prilično gusto javljaju na centralnom području stare hrvatske države u grobovima s ostalim karakterističnim starohrvatskim nakitom, D. Jelovina ih svrstava u razdoblje 9—12. stoljeća⁵⁸ (tab. I, 14).

⁵⁰ J. Korošec, *Staroslavska grobišča v Sloveniji*, Celje 1947, 96.

⁵¹ D. Jelovina, *Starohrvatske nekropole*, 109.

⁵² Lj. Karaman, *Starohrvatsko groblje na Majdanu*, 11, tab. XVII, 9.

⁵³ D. Jelovina, *Starohrvatske nekropole*, 109.

⁵⁴ *Ibid.*, 111—112.

⁵⁵ *Ibid.*, 112.

⁵⁶ Lj. Karaman, *Iskopine društva »Bihaća«*, 17—18.

⁵⁷ S. Gunjača, *Postojanje jednog centra za izrađivanje starohrvatskog nakita, VAHDalm.*, LVI—LIX, Split 1954—57, 231—237.

⁵⁸ D. Jelovina, *Starohrvatske nekropole*, 113. D. Jelovina-D. Vrsalović, *Srednjovjekovno groblje na »Begovači« u selu Biljanima Donjim kod Zadra*, SHP, ser. III, sv. 11, Split 1981, 125.

NOŽEVI

Pronađen je samo jedan primjerak u grobu br. 72 (tab. III, 72). Na teritoriju između Zrmanje i Cetine nađen je velik broj sličnih noževa, tako da predstavljaju čest grobni inventar. Na splitskom području sličan primjerak nađen je na Glavičinama.⁵⁹ Tako se po popratnim nalazima takvi nožići obično datiraju u rani srednji vijek, s obzirom na to da se njihova uporaba produžava i kasnije, zbog atipičnosti oblika vrlo ih je teško poblize vremenski determinirati. D. Jelovina — D. Vrsalović begovačke primjerke stavljaju u vremenski okvir 9—12. stoljeća.⁶⁰

OSTRUGE

Dva para ostruga pronađena su u grobu br. 45. Tri su primjerka dobro sačuvana, dok na jednom primjerku nedostaje dio lijevog ostružnog kraka, a na desnom kraku pločica. Kod prvog para ostružni luk je u obliku elipse završavajući pri vrhu polukrugom, dok se prema krajevima proširuje k periferiji. Krakovi su s unutrašnje strane luka ravni, a s vanjske strane imaju oblik peterokuta s bridom po sredini kraka. Trn izravno izlazi iz sredine polukružnog spoja krakova (odnosno vrata), kvadratičnog je presjeka a pri vrhu prelazi u trn. Sustav za pričvršćivanje remenja sastoji se od pločica. oblika nepravilna četverokuta na krajevima ostružnih krakova, među kojima se uvlačio remen i zakivao s jednom zakovicom. Drugi par ostruga sličan je prvom, osim što je trn postavljen u urez vrata, te pločice imaju dvije zakovice. Prema stručnoj literaturi okvirno ih možemo datirati u 10—11 stoljeća.⁶¹

Izvan groba uz zapadni zid crkve pronađen je završetak ostružnog kraka. Slična ostruga s takvim ostružnim završetkom pronađena je u grobu u selu Varivodama, u skradinskoj općini. Opisao ju je F. Radić,⁶² napominjući da je isti takav par nađen u Biskupiji kod Knina u jednom grobu u predvorju bazilike sv. Marije. Slične ostruge su nađene i u nekropoli pred ulazom u staru Varvariju, koje D. Vrsalović datira u postkarolinško doba, tj. u vrijeme najkasnije do prve polovice 11. stoljeća⁶³ (tab. IV, 3).

PREĐICE

Pronađena su tri komada u grobovima br. 5, 22 i 71. Sva tri su od željeza. One u grobovima br. 22 i 71 kružnog su, dok je ona iz groba br. 5 pravokutnog oblika. Spadaju u redoviti inventar starohrvatskih grobova i najviše ih je u muškim grobovima. Po svojoj funkciji više bi ih trebalo smatrati sastavnim dijelom odjeće ili obuće s praktičnom namjenom ne-

⁵⁹ Lj. Karaman, Iskopine društva »Bihaća«, 15, sl. 14.

⁶⁰ D. Jelovina—D. Vrsalović, o. c., 127.

⁶¹ D. Vrsalović, Kasnosrednjovjekovne ostruge u Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu, SHP, ser. III, sv. 8—9, 1963, 165—166.

⁶² F. Radić, Treći tip starohrvatskih mamuza, SHP, god. IV, r. 2, 1898, 59—60 (sa slikom).

⁶³ D. Vrsalović, Starohrvatska nekropola pred ulazom u staru Varvariju i njena konzervacija, SHP, ser. III, sv. 10, 1968, 249, tab. VII.

goli nakitom. U prilog toj pretpostavci govori i njihov položaj u grobu, kod stopala, uz bok ili na truhu pokojnika, što je slučaj i kod naših nalaza. Po tome se daje zaključiti da su bili u funkciji zakopčavanja obuće i pojasa.⁶⁴ Takvi tipovi predica jednostavne izradbe, bez ukrasa, široke su uporabe i rasprostranjenosti, pa ih je zbog toga dosta teško pobliže datirati. Te naše bi pripadale II. i III. skupini po klasifikaciji D. Jelovine i mogu se datirati u vremenski okvir 9—12. stoljeća⁶⁵ (tab. I, 5, 22 i tab. III, 71).

PRŠLJEN

Pronađen je u grobu br. 45 (tab. II, 45); spada u česte nalaze jer ih je pronađen veliki broj na teritoriju stare hrvatske države, u nekropolama Biskupija — Crikvina, Cetina — Spas, Bribir — Vratnice, Biljane Donje — Begovača,⁶⁶ dok su na splitskom području pronađeni na Glavičinama kod Mravinaca⁶⁷ i Rižinicama kod Solina⁶⁸ (tab. II, 45).

NOVAC

Na radunskoj nekropoli ukupno je pronađeno pet komada mletačkog novca, od toga dva srebrna novca u grobovima br. 46 i 63 kovani u 13. i 14. st. (tab. II, 46 i tab. III, 63), jedan srebrni novac nađen izvan groba kod južnih crkvenih vrata potječe iz 14. st. (tab. IV, 1), te dva potpuno ista bakrena mletačka novca potječu iz novijeg vremena, tj. iz 17. stoljeća (tab. IV, 75).

PRELIMINARNI ZAKLJUČCI

Na temelju općih karakteristika otkopanog dijela nekropole, analize grobnog inventara te njegove komparacije, prvenstveno s materijalom pronađenim na širem splitskom području u solinsko-kaštelanskom i trogirskom bazenu, mogu se donijeti tek preliminarni zaključci s obzirom na to da cijela nekropola nije istražena, kako smo već u prethodnim poglavljima spomenuli. U prvom redu mogli bismo konstatirati da se to groblje po svojoj tipologiji i grobnom inventaru uklapa u krug dosad istraženih starohrvatskih groblja na području Dalmatinske Hrvatske. Analizirajući grobnu arhitekturu i kod ovog groblja se mogu uočiti već poznati tipovi grobova (ovalni, pačetrovornasti i trapezoidni). Među pačetrovornastim tipovima, na ovoj nekropoli susrećemo i sedam zidanih grobnica, koji očito pripadaju kasnom srednjem vijeku, što donekle potvrđuje i nalaz dvaju primjeraka mletačkog novca iz 17. stoljeća u grobu br. 75.

Ostavlajući po strani kronološku sistematizaciju starohrvatskih grobova, koju je na osnovi tipologije već davno postavio Lj. Karaman,⁶⁹ S. Gu-

⁶⁴ D. Jelovina, Starohrvatske nekropole, 126—127.

⁶⁵ *Ibid.*, 127—128.

⁶⁶ *Ibid.*, 129.

⁶⁷ Lj. Karaman, Iskopine društva »Bihaća« 15, sl. 14.

⁶⁸ *Ibid.*, 18.

⁶⁹ *Ibid.*, 24—26.

njača je djelomično potvrdio i dopunio,⁷⁰ a D. Jelovina na temelju novijih istraživanja ozbiljno doveo u sumnju⁷¹ iznijevši mišljenje, da još uvijek nije moguće određivati starost grobova po njihovu tipu već isključivo po nalazima u njima, iznijet ćemo ipak neka zapažanja o ovoj nekropoli. Ovalni tip grobova najčešći je na ovoj nekropoli (ukupno 36 grobova). Grobni kulturni inventar pronađen je u sedam grobova (br. 4, 12, 14, 45, 46, 65, 71). Predmeti pronađeni u njima su: 1 jednostavna karičica, 1 tordirana karičica, 1 predica, 2 para ostruga, 1 naušnica s dvije jagode, par karičica s tri koljenca, 7 komada aplika, što sve skupa odgovara standardnom materijalu starohrvatskih nekropola, koje se datiraju 9—11. stoljeća. Zanimljivo je još naglasiti da se ovalni grobovi nalaze na sjeveroistočnoj strani crkve, pačetrovinasti i trapezoidni grobovi, pak, uglavnom na jugozapadnoj strani.

Grobni inventar u pačetrovinastim grobovima pronađen je u sedam grobova (br. 24, 27, 33, 36, 56, 61, 63 i 75). Pored običnih karičica (3 komada), to su zlatne naušnice s jednom jagodom (2 komada), srebrne naušnice s jednom jagodom (2 komada) i prstenje (3 komada). U grobu (63) bez pokriva pronađen je i jedan srebrni mletački novac dužda Francesca Dandola iz 14. stoljeća, a izvan groba, do južnih crkvenih vrata, također mletački novac dužda Antonia Veniera iz kraja 14. stoljeća.

Zidani su pak grobovi locirani na zapadnoj strani crkve. U jednom od njih, također bez pokriva (br. 75) pronađena su dva komada mletačkog novca iz 17. stoljeća. U trapezoidnim, pak, grobovima arheološki nalazi su pronađeni u tri groba (br. 5, 22, 49). To je željezna predica (2 komada) i zlatna karičica (1 komad). Na temelju toga moglo bi se zaključiti da je taj dio nekropole mlađi. Prema tome bismo mogli zaključiti da je stariji dio nekropole bio sa sjeveroistočne strane crkve, mlađi s jugozapadne i najmlađi sa zapadne strane crkve.

Istraženi dio nekropole u cjelini pokazuje jedno šire vremensko razdoblje ukapanja 9—15. stoljeća. Vjerojatno je ta nekropola pripadala nekadašnjem selu Radunu, koje je u 15. stoljeću opustjelo i počelo propadati, a život se prenio u novoosnovane kaštele. Pojava kasnosrednjovjekovnih zidanih grobnica s mnoštvom kostiju pomiješanih s velikim količinama vapna, mogla bi se dovesti u vezu s pokapanjem umrlih od nekakve kužne bolesti, što spominje i trogirski biskup Kačić u svojoj vizitaciji iz 1726. godine, ili pak možda da se radi o kosturnicama.

Otkriće toga srednjovjekovnog groblja oko crkve, kao i naziv Brce za maleni prostor iznad crkve, što V. Omašić⁷² povezuje s istim takvim nazivom za mali seoski trg u pretkaštelanskim selima i Poljicima, koji se obično nalazio uz brvno za premošćivanje potoka, dokazi su više za postojanje naselja na ovom položaju. Osim pretpostavljenog položaja naselja Radun i njegova spomena u povijesnim izvorima, ništa ne znamo o njegovu karakteru, veličini i građevnoj strukturi, jer se materijalni ostaci nisu sačuvali.

⁷⁰ S. Gunjača, Četvrta starohrvatska crkva u Biskupiji kod Knina i groblje oko nje, *SHP*, ser. III, sv. 2, 1952, 64—65.

⁷¹ D. Jelovina, Ranosrednjovjekovna nekropola na »Razbojinama« u selu Kašiću kod Zadra, *SHP*, ser. III, sv. 10. 1968, 49—51. I sti, Starohrvatske nekropole, 77—82.

⁷² V. Omašić, Topografija kaštelanskog polja, 132—134.

Summary

MEDIAEVAL NECROPOLIS AROUND THE CHURCH OF SV. JURAJ (ST. GEORGE) AT RADUN NEAR KAŠTEL-STARI

Mediaeval necropolis around the church of Sv. Juraj at Radun to the north of Kaštel Stari was partly excavated in 1974. The excavated area is 20 m long in direction east-west and 14 m north-south, thus covering about 280 m². The sondage excavations have shown that the necropolis spread towards the north, east and probably south. 75 burials were discovered, 11 of them belonged to children. Offerings were found in 21 graves. The orientation of burials demonstrates the system of burying, similar to most Croatian necropolis in Dalmatia. Most of them were oriented in the east-west direction, showing only slight deviations, generally caused by the wish to be buried as close as possible to the very church or by the configuration of the terrain. Graves were found at various depth, ranging from 10 to 100 cm, but most of them were at the depth from 30 to 50 cm. The measurements of graves vary according to stature and the age of dead persons. The architecture of graves was badly damaged because of digging out of the land, cultivation of soil and later burying. Burial architecture was made of limestone slabs without mortar. Only rarely clay was used, but the burials from later mediaeval period were made of dressed stone blocks connected with mortar, while interior was plastered with mortar. The necropolis have yielded already known shapes of burials: oval (36 examples), rectangular (23) and trapezoidal (10) with some variants concerning the way of construction. 7 late mediaeval grave chambers were also included in the rectangular type. The bottom of most graves was only soil, while 7 examples were paved with one or two irregular slabs. With the exception of 2 graves all excavated burials contained skeletons. 24 burials yielded 1 skeleton, 13 yielded 2, 3 had 5, 1 grave contained 6 skeletons, 3 contained 7 and finally 1 grave contained 8 skeletons. In several graves (4) it was not possible to find out the exact number of skeletons, since the bones were displaced or scattered around. Dead persons were buried extended on their backs. The position of hands varied. In most cases they were crossed on the belly (13 examples), or stretched along the body (9) and in one case hands were crossed on the chest.

The architecture and offerings bring the excavated part of the necropolis close to the other until now discovered on the territory of Dalmatian Croatia. The graves yielded standard archeological material: ear-rings (simple, twisted and beaded earrings), finger-rings (fluted, simply hammered and with ornamental plate), various decorative plaques, knives, spurs, belt-clasps and coins.

The analysis of offerings shows that the excavated part of the necropolis was used from the 9th until the 15th centuries. The earlier part of the necropolis was situated on the western side of the church.

The church must have belonged to the earlier willage of Radun, which was depopulated in the 15th century and was gradually ruined, while the new castella, built by Split and Trogir noblemen attracted the population in the 15th and 16th centuries.

Late mediaeval grave chambers with many bones abundantly covered with lime are very likely connected with the burying of the dead that died during epidemics mentioned by Trogir bishop Kačić in his visitation in 1726. Little is known of this settlement (the character, architecture and extent), except for its supposed location and mentioning in historical records, since the remains were not preserved.